

ĒTIKA

VALSTS AMATPERSONU DARBĪBĀ

„Ētika valsts amatpersonu darbībā”, Rīga, 2008

© Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs, Valsts administrācijas skola

© Mākslinieciskais noformējums: SIA “Dardedze hologrāfija”

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads.....	4
Kas ir ētika?	5
Kādas ir normatīvo aktu prasības ētikas jomā?	5
Valsts amatpersonu profesionālā ētika	6
Kāpēc ir svarīgi panākt amatpersonu ētisku rīcību?	6
Amata pienākumi un personīgās intereses	7
Kas ir ētiskas vērtības, principi un normas?	8
Ētika un korupcija.....	10
Kas ir ētikas kodekss?	11
Kādi ir valsts amatpersonu ētikas kodeksa mērķi?.....	12
Kādas vērtības, principus un normas iekļaut ētikas kodeksā?	13
Kā praktiski izveidot ētikas kodeksu?.....	17
Ieteikumi ētikas kodeksu izstrādāšanai	17
Ieteikumi ētikas kodeksa iedzīvināšanai valsts vai pašvaldības iestādē.....	18
Padomi, kā rīkoties ētiski	19

IEVADS

Ētikas principu un normu ievērošana valsts pārvaldē nav katras valsts amatpersonas personīga lieta. Rīkoties ētiski ir pienākums, kuru nosaka valsts amatpersonas profesionālā loma – izmantot tai uzticēto varu tikai sabiedrības interesēs.

Demokrātija nav iedomājama bez varas un sabiedrības savstarpējās uzticēšanās. Viena no būtiskākajām problēmām, kura pašlaik jārisina Latvijā, ir iedzīvotāju uzticības trūkums valsts institūcijām. Efektīvs veids kā panākt uzticēšanos ir stiprināt publiskās pārvaldes ētiskumu.

Šajā bukletā apkopota svarīgākā informācija par ētiku, kā arī par ētikas kodeksa nozīmi, mērķiem un principiem, lai palīdzētu valsts amatpersonām izprast ētikas nozīmi gan ikdienas darbā, gan sarežģītu lēmumu pieņemšanā. Bukletā apkopotā informācija, kā arī praktiskie padomi palīdzēs izstrādāt vai uzlabot jūsu iestādes ētikas kodeksu un īstenot to dzīvē.

KAS IR ĒTIKA?

Ētika izstrādā cilvēka rīcības modeli un formulē pareizas uzvedības orientierus. Galvenais ētikas uzdevums ir sniegt atbildes uz jautājumu: „Kā man jārikojas?”

Ētika kā akadēmiskā disciplīna iztīrā un formulē pareizās uzvedības orientierus - vērtības un principus. Rīcības atbilstība ētikas vērtībām nodrošina, ka tā ir laba gan pašam individam, gan apkārtējiem cilvēkiem un plašāk - visai sabiedrībai.

Saskaņā ar ētikas principiem cilvēka rīcībai jābūt saprātīgai un racionālai – proti, cilvēkam ir jābūt spējīgam pamatot savu rīcību un paredzēt tās sekas. Ētika māca, ka cilvēka rīcībai jāatbilst noteiktām vērtībām, tādām kā godprātība, pašcieņa, taisnīgums, drosme, uzticība, neatkarība.

KĀDAS IR NORMATĪVO AKTU PRASĪBAS ĒTIKAS JOMĀ?

Ētikas prasības, kas attiecas uz valsts amatpersonām, iekļautas likumā „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, kā arī vairākos speciālajos likumos, kuri regulē atsevišķu amatpersonu grupu darbību.

Likuma **„Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”** 22.pants nosaka Valsts amatpersonu uzvedības (ētikas) noteikumus:

- 1) Valsts amatpersonas darbojas atbilstoši attiecīgajā profesijā, jomā vai nozarē apstiprinātajiem uzvedības (ētikas) kodeksiem;
- 2) Valsts amatpersona atsakās no tās amata pienākumu veikšanas vai valsts amatpersonas amata savienošanas visos gadījumos, kad ētisku apsvērumu dēļ varētu tikt apšaubīta tās darbības objektivitāte un neitralitāte.

VALSTS AMATPERSONU PROFESIONĀLĀ ĒTIKA

Sabiedrībai ir tiesības pieprasīt, lai valsts amatpersonas, pildot savus pienākumus, rīkotos ētiski un ieņemamā amata priekšrocības netiktu izmantotas savtīgi.

Valsts amatpersonām tiek izvirzītas arvien augstākas prasības, kas izriet no tādiem principiem kā atklātība, atbildīgums, pārskatāmība, objektivitāte. Sabiedrība no amatpersonām sagaida, ka tās, pildot savus pienākumus, iedzīvotāju intereses uzskatīs par prioritārām.

Valsts amatpersonas apzinās, ka tām ir efektīvi jāpilda savas funkcijas, ievērojot likumus, noteikumus un iekšējo kārtību. Tomēr arī amatpersonām ikdienā ir jārisina savi sadzīves jautājumi un tām ir savas personīgās intereses.

Tāpēc gan sabiedrībai, gan pašai amatpersonai ir svarīgi, ka tiek formulēti profesionālās ētikas principi un normas, kā arī noteikti specifiski profesionālās uzvedības standarti.

KĀPĒC IR SVARĪGI PANĀKT AMATPERSONU ĒTISKU RĪCĪBU?

Valsts amatpersonu ētiska rīcība stiprina iedzīvotāju uzticību valsts pārvaldes un pašvaldību institūcijām.

Valsts amatpersonas darbs ir cieši saistīts ar sabiedrības uzticību un tas uzliek īpašus pienākumus. Tādēļ amatpersonas rīcībai ir jāsaucan ar ētikas principiem un tā nekādā gadījumā nedrīkst radīt šaubas par amatpersonas objektivitāti un neitralitāti

Ētiska rīcība mazina netikumiskas un pretlikumīgas rīcības iespējamību.

Ētika orientē indivīdu uz sabiedrības viedokļu, interešu un tiesību apzināšanu. Ētikas principu ievērošana stiprina indivīda paškontroli. Valsts amatpersona, kura ievēro augstus ētiskos standartus, centīsies rīkoties likumīgi un savā darbā ņems vērā sabiedrības intereses.

Ētisko principu un normu ievērošana uzlabo iestādes iekšējo vidi.

Ētiska rīcība mazina iespēju, ka radīsies konflikti starp iestādes darbiniekiem. Ja iestādē ir izstrādāts un pieejams ētikas normu un principu izklāsts (ētikas kodekss), tas rada darbiniekiem skaidru priekšstatu par to, kā rīkoties dažādās darba situācijās, kā arī saskarsmē ar kolēģiem.

Ētiskums ir neatņemama amatpersonas profesionālās kompetences sastāvdaļa.

Ja amatpersona rīkojas neētiski, tas var nopietni kaitēt darba pienākumu kvalitatīvai pildīšanai. Tādēļ profesionālās kompetences izvērtēšanai nepietiek ar to, ka amatpersona ir labs savas jomas speciālists, bet ir jāvērtē arī tās rīcības ētiskums, šajā gadījumā – atbildīgums, atstatot sevi no lēmumu pieņemšanas tad, kad varētu tikt apšaubīta tās neitralitāte.

AMATA PIENĀKUMI UN PERSONĪGĀS INTERESES

Amatpersonām ir jāizvairās no jebkādas darbības, kas varētu tikt tulkota kā interešu konflikts, vai radīt šaubas par valsts amatpersonas godprātību pienākumu izpildē. Ja ir iespējama interešu konflikta rašanās, par to nekavējoties jāinformē augstākstāvoša amatpersona vai institūcija un jārikojas tā, lai potenciālo interešu konfliktu novērstu.

Valsts amatpersonām zināšanu, pieredzes un kontaktu dēļ tiek piedāvātas arī papildu darba iespējas, piemēram, darboties kā padomdevējiem vai konsultantiem, veikt apmācību, rakstīt publikācijas, uzstāties radio vai televīzijā vai sniegt eksperta pakalpojumus.

Gadījumos, kad valsts amatpersonai ar likumu ir atļauts strādāt papildu darbu ārpus amata konkrētajā institūcijā vai realizēt uzņēmējdarbību, tai jābūt pilnīgi pārliecinātai, ka šis darbs nav pretrunā ar valsts vai pašvaldības iestādes ētiskajām un juridiskajām interesēm. Veicot šādus apmaksātus vai neapmaksātus darbus, amatpersonai jābūt pilnīgi drošai, ka nekādā veidā netiek pārkāpti profesionālās ētikas principi.

Valsts amatpersonai jāatceras, ka arī jebkura privāta un ar amatu nesaistīta darbība var atsaukties vai tikt piedēvēta institūcijai, kurā strādā amatpersona. Arī savā privātajā dzīvē valsts amatpersonai jārikojas ētiski un jādomā par to, kā tās rīcību uztvers vērotājs no malas.

Amatpersonas uzdevums ir darīt visu iespējamo, lai ārpus darba, sabiedriskās, biznesa vai privātās aktivitātes nekādā veidā neietekmētu profesionālo pienākumu un uzdevumu veikšanu.

KAS IR ĒTISKAS VĒRTĪBAS, PRINCIPI UN NORMAS?

Ētiskās vērtības, principi un normas ir praktiskās ētikas stūrakmeņi.

Ētiskās vērtības norāda uz to, kādam ir jābūt cilvēkam, tās formulē ideālu, pēc kā tiekties. Ētiskās vērtības veido sabiedrības uzskatus par to, kas ir labi un pareizi.

Ētikas principi ir uz ētiskām vērtībām balstīti cilvēka rīcības standarti, uzskati par to, kā pareizi rīkoties vai atturēties no nevēlamas rīcības.

Ētikas normas ir obligātas prasības, kas jāievēro, lai cilvēki rīkotos ētiski. Ētikas normas balstās uz ētiskām vērtībām un ētikas principiem. Normas var būt gan nerakstītas (piemēram, sabiedrībā pieņemtās pieklājības normas), gan rakstītas, kad tās tiek iekļautas konkrētas profesijas vai institūcijas ētikas kodeksā.

Ētiskās vērtības, principi un normas vienmēr ir savstarpējā mijiedarbībā. Taču tie atšķiras pēc obligātuma un atbildības veida par to pārkāpšanu. Ja cilvēka uzvedība nesaskan ar ētiskajām vērtībām, vai cilvēks pārkāpis nerakstītus ētiskos principus, viņa rīcību sabiedrība var nosodīt, viņš vai nu atradīs attaisnojumu savai neētiskajai rīcībai, vai arī izjutīs sirdsapziņas pārmetumus. Bet, ja valsts amatpersona pārkāpj ētikas normas, balstoties uz normatīvajiem aktiem tai var piemērot konkrētu sodu.

Ētiskā vērtība	Ētikas princips	Ētikas normu piemēri
godīgums	nemelot, būt godīgam	Amatpersona sniedz iedzīvotājiem un citām amatpersonām tikai patiesu un pārbaudītu informāciju. Nav pieļaujams nepamatoti slēpt, aizkavēt vai sniegt maldinošu informāciju.
taisnīgums	būt taisnīgam	Pieņemot lēmumu, amatpersona objektīvi izvērtē visus lietas apstākļus, ievērojot personu vienlīdzību likuma priekšā un neizrādot labvēlību vai nepamatotas privilēģijas kādai no tām.
atbildība	rikoties atbildīgi	Amata pienākumus amatpersona veic atbildīgi, parādot savas darbības tālākas sekas un izmantojot savas zināšanas, prasmes, iemaņas un darba pieredzi, lai sasniegtu profesionāli visaugstāko rezultātu.
cieņa	izturēties ar cieņu	Amatpersonai ir jābūt pieklājīgai un iecietīgai pret apmeklētāju vai klientu, jāizturas pret viņiem un darba kolēģiem ar cieņu.
neatkarība	saglabāt neatkarību	Amatpersona nedrīkst pieņemt dāvanas no personas, ja tādējādi var tikt ietekmēts amatpersonas iespējamais lēmums vai darbība vai ja persona ir ieinteresēta konkrēta lēmuma pieņemšanā.
neietekmējamība	nepakļauties ietekmei	Amatpersona ir patstāvīga un neatkarīga savu pienākumu izpildē, norobežojas no ārējās ietekmes (citu personu, politisku, reliģisku vai sociālu grupu interesēm vai bailēm no kritikas).

ĒTIKA UN KORUPCIJA

Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs pievērš īpašu uzmanību ētiskuma veicināšanai valsts pārvaldē, jo ētika un korupcija ir viens otru izslēdzoši pretstati. Ētiskums ir efektīvākais līdzeklis cīņā pret korupciju, jo valsts amatpersonai, kas cenšas nepārkāpt savus ētiskos principus nav nepieciešama ārējā uzraudzība un pat vislielākā korupcijas riska apstākļos tā neiesaistīsies prettiesiskos darījumos.

Saskaņā ar amerikāņu zinātnieka Roberta Klitgarda teoriju augsts korupcijas risks pastāv tad, kad amatpersonai tiek piešķirtas plašas pilnvaras, faktiski pastāv lēmuma pieņemšanas monopols un rīcības brīvība, turklāt netiek nodrošināta amatpersonas atbildība, tās darbības atklātība, uzraudzība un kontrole. Citi zinātnieki atzīst, ka, neminot ētikas faktoru, formula ir nepilnīga, jo korupcijas riska situācija izveidosies tikai tad, ja amatpersonai trūks ētiskās paškontroles.

Korupcijas riska formula:

$$\text{Augsts korupcijas risks} = \text{Varas monopols (plašas pilnvaras)} + \text{Rīcības brīvība} - \text{Atbildība, atklātība, uzraudzība} - \text{Ētiskums}$$

KAS IR ĒTIKAS KODEKSS?

Paļaušanās uz nerakstīto ētikas normu ievērošanu valsts amatpersonu rīcībā ir nepietiekama. Nevar gaidīt, lai visi darbinieki zinātu un saprastu, kādi rīcības standarti jāievēro, ja viņi nav informēti, kādi tie ir. Tāpēc vienkāršākais un efektīvākais veids, kā panākt amatpersonu informētību par ētikas normām, ir izstrādāt atsevišķu dokumentu – ētikas kodeksu.

Ētikas kodeksā jābūt precīzi izklāstītiem norādījumiem par to, kā organizācija vēlas, lai tās darbinieki rīkotos, un uzskaitītām tām vērtībām, ko institūcija uzskata par svarīgām.

Ētikas kodekss ir ētikas principu, vērtību un normu rakstisks apkopojums. Tas ir skaidrs un koncentrēts to ētisko standartu izklāsts, kuri amatpersonai jāievēro.

Ētikas kodekss ir gan iekšējais normatīvais dokuments, kas adresēts katram iestādes darbiniekam atsevišķi, gan vēstījums sabiedrībai. Kā iekšējais normatīvais akts ētikas kodekss ir dokuments, kuru valsts vai pašvaldības iestādes vadītājs var pieņemt saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma 73.pantu, kurā teikts, ka publiskās personas orgāns un amatpersona savas kompetences ietvaros izdod iekšējos normatīvos aktus par uzvedības noteikumiem iestādē.

Ētikas kodekss vēsta iedzīvotājiem: „No šī brīža tas ir veids, kā mēs mūsu iestādē strādājam un veidojam attiecības ar sabiedrības pārstāvjiem”.

KĀDI IR VALSTS AMATPERSONU ĒTIKAS KODEKSA MĒRĶI?

➤ **Noteikt profesionālās darbības ētiskos standartus**

Ētikas kodeksa mērķis ir palīdzēt darbiniekiem labi pildīt savus profesionālos pienākumus.

Tā kā dažādām valsts amatpersonu grupām ir savas specifiskas funkcijas, dažādu iestāžu ētikas kodeksā iekļaujamo principu un normu kopums ir atšķirīgs. Taču ir vairāki ētikas jautājumi, ar kuriem sastopas visas valsts amatpersonas. Piemēram, valsts amatpersonām parasti ir piekļuve ierobežotas pieejamības informācijai, darbā pastāv risks nonākt interešu konfliktā. Ētikas kodekss palīdz amatpersonai saprast, kā rīkoties problemātiskās vai neviennozīmīgās situācijās.

➤ **Veidot ētisku vidi valsts pārvaldē**

Ētikas kodeksā ietvertie principi un normas palīdz saprast, kādu rīcību un attieksmi darbinieki ir tiesīgi sagaidīt viens no otra un kāda gaisotne tiek veidota darbavietā.

Piemēram, ētikas kodeksā var būt iekļauta norma, ka darbinieks nav augstprātīgs un autoritārs pret kolēģiem, ka viņš ņem vērā citu viedokli, ka darbinieks sadarbojas ar kolēģiem, sniedzot un saņemot nepieciešamo palīdzību profesionālo pienākumu izpildē, un ļaunprātīgi neizmanto kolēģu uzticēšanos.

Ētikas kodeksa pieejamība jauniem darbiniekiem palīdz ātrāk integrēties darba vidē.

➤ **Informēt sabiedrību par to, kādu rīcību un attieksmi tai ir tiesības gaidīt no valsts amatpersonām.**

Ir svarīgi, lai ētikas kodeksi būtu publiski pieejami. Tas ne tikai veicina amatpersonu atbildīgumu sabiedrības priekšā, bet arī palielina sabiedrības uzticēšanos amatpersonām, valsts un pašvaldību iestādēm.

Publiski pieejams ētikas kodekss ir vēstījums sabiedrībai par iestādes ētiskajiem principiem un iekšējo vidi. Tas ievērojami atvieglo amatpersonu un sabiedrības savstarpējo saskarsmi.

KĀDAS VĒRTĪBAS, PRINCIPUS UN NORMAS IEKĻAUT ĒTIKAS KODEKSĀ?

Galvenais ētikas kodeksa mērķis ir, nosakot ētiskas rīcības standartus, palīdzēt amatpersonām labi pildīt savu darbu. Tāpēc ētikas kodeksā jāiekļauj tādas vērtības un principus, kuru ievērošana nodrošina kvalitatīvu, godprātīgu un atbildīgu publisko pārvaldību.

Cieņa pret likumu

Valsts amatpersonai jāizmanto tai uzticētā vara un tiesības tikai saskaņā ar likumiem un citiem normatīviem aktiem.

Cieņa pret personu

Valsts amatpersonai ar cieņu jāizturas pret sabiedrības pārstāvjiem un citām amatpersonām, ar toleranci jāizturas pret citu uzskatiem, jābūt atsaucīgai, pieklājīgai un izpalīdzīgai.

Godprātība

Valsts amatpersonai ir jāveicina sabiedrības uzticība valsts pārvaldei un jāvairo sabiedrības kopīgais labums. Amatpersona nedrīkst ļaunprātīgi izmantot savu varu vai ieņemamo amatu, vai pieļaut citiem to izmantot ļaunprātīgi. Ja rodas konflikts starp amatpersonas privātajām interesēm un pienākumiem, šāds interešu konflikts jāatrisina par labu sabiedrības interesēm.

Taisnīgums

Pieņemot lēmumus, dodot uzdevumus, veicot iepirkumus, slēdzot līgumus un pildot citus darba pienākumus, valsts amatpersonai jāievēro vienlīdzības princips, neizrādot labvēlību un nesniedzot nepamatotas privilēģijas kādai no personām vai organizācijām.

Uzcītība un atbildīgums

Savi pienākumi valsts amatpersonai ir jāpilda centīgi un uzmanīgi, izmantojot savas zināšanas, prasmes, iemaņas un darba pieredzi. Valsts amatpersonai regulāri jāpapildina savas profesionālās zināšanas, jāizrāda pašiniciatīva un jāstrādā pie sava un savas iestādes darba pilnveidošanas.

Ekonomija un efektivitāte

Pildot savus pienākumus, amatpersonai ir jānodrošina, ka visi tās rīcībā esošie publiskie resursi (cilvēciskie, materiālie, finanšu, intelektuālais īpašums un informācija) tiktu izmantoti taupīgi un ar maksimālu atdevi sabiedrības interesēs.

Neatkarība

Pieņemot lēmumus, valsts amatpersonai jāņem vērā tikai patiesa un pārbaudīta informācija, kas pamatota ar faktiem un pierādījumiem. Amatpersonai jābūt patstāvīgai un neatkarīgai savu pienākumu izpildē, norobežojoties no personīgajām interesēm vai bailēm no kritikas.

Konfidencialitāte un informācijas aizsardzība

Informāciju, kas valsts amatpersonai kļuvusi zināma, pildot darba vai amata pienākumus, nedrīkst prettiesiski izpaust vai izmantot mērķiem, kas nav saistīti ar amata pienākumu veikšanu vai konkrētu darba uzdevumu pildīšanu.

Ziņošana par novērotajiem pārkāpumiem

Ja valsts amatpersona uzskata, ka tai liek rīkoties nelikumīgi, neatbilstoši, neētiski vai veidā, kas saistīts ar sliktu pārvaldību vai kā citādi neatbilst ētikas kodeksam, tai par to jāziņo likumā vai citos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Izvairīšanās no interešu konflikta

Interešu konflikts rodas situācijā, kad valsts amatpersonai ir personiskas intereses, kas ietekmē vai var ietekmēt godīgu un objektīvu valsts amatpersonas pienākumu veikšanu.

Valsts amatpersonai, kuras amata pienākumi var ietekmēt viņas personiskās intereses, regulāros laikposmos un ikreiz, kad notiek kādas pārmaiņas, noteiktā kārtībā ir jāpaziņo par šo interešu veidu un apjomu. Ja šo interešu pārklāšanos objektīvu apstākļu dēļ nav iespējams novērst, tad amatpersonai ir jāatkāpjas no to pienākumu pildīšanas, kur iespējama šo interešu pārklāšanās.

Izvairīšanās no nesavietojamām ārējām interesēm

Valsts amatpersona nedrīkst iesaistīties nekādā darbībā vai darījumā vai ieņemt jebkādu apmaksātu vai neapmaksātu amatu, ja tas traucē vai var traucēt amatpersonas pienākumu izpildi. Jebkādu neskaidrību gadījumos valsts amatpersonai jālūdz augstākstāvošas amatpersonas vai institūcijas viedoklis.

Attieksme pret politisko vai sabiedrisko darbību

Ar nosacījumu, ka tiek ievērotas pamattiesības un konstitucionālās tiesības, valsts amatpersonai ir jārūpējas, lai nekāda tās politiskā darbība vai līdzdalība politiskās vai sabiedriskās debatēs nevājinātu sabiedrības un darba devēju uzticību tās spējām veikt savus pienākumus godīgi un uzticīgi.

Valsts amatpersona nedrīkst pieļaut, ka to izmanto politiskiem mērķiem, kas nav saistīti ar amatpersonas darba pienākumiem.

Dāvanu pieņemšanas ierobežojumi

Valsts amatpersona nedrīkst pieņemt dāvanas, pakalpojumus, viesmīlības piedāvājumus vai jebkādas citas priekšrocības sev, savai ģimenei, tuviem radniekiem, draugiem, kā arī personām vai organizācijām, ar kurām tai ir vai ir bijušas darījumu attiecības, kas var vai varētu ietekmēt amatpersonas rīcības godīgumu vai ko varētu uzskatīt par atlīdzību, kas saistīta ar tās amata pienākumu veikšanu.

Iepriekš minētie ierobežojumi neattiecas uz vispārpieņemtajām viesmīlības normām, kā arī suvenīriem un reprezentācijas priekšmetiem.

Šaubu gadījumā attiecīgajai valsts amatpersonai ir jālūdz augstākstāvošas amatpersonas vai institūcijas viedoklis. Lai izslēgtu jebkādus pārpratumus, pieprasījumam un viedoklim būtu jābūt rakstiskam.

Rīcība ar valsts un pašvaldību mantu un finanšu resursiem

Valsts amatpersonai ir jānodrošina, ka gan personāls, gan valsts un pašvaldību īpašums, aprīkojums, pakalpojumi un finanšu resursi, kuri tai ir uzticēti, tiek pārvaldīti un izmantoti efektīvi un ekonomiski. Tos nedrīkst izmantot personiskiem nolūkiem, izņemot gadījumus, kad tas galēji nepieciešams.

Vadītāja atbildība

Valsts amatpersonai, kas pārrauga vai vada citas valsts amatpersonas, tas ir jādara saskaņā ar tās valsts vai pašvaldības iestādes politiku un mērķiem, kurā tā strādā.

Tai ir jābūt atbildīgai par tās pakļautībā esošo darbinieku rīcību vai bezdarbību un attiecīgi jārīkojas, lai nepieļautu savā pakļautībā esošo darbinieku nelikumīgu rīcību vai bezdarbību.

Aiziešana no darba valsts vai pašvaldības iestādē

Pēc aiziešanas no darba bijušajai valsts amatpersonai noteiktu laikposmu jāatturas no darbības vai konsultēšanas jautājumos, kuros tā bijusi iesaistīta kā amatpersona. Aizliegts izmantot vai izpaust konfidenciālu informāciju, ko valsts amatpersona ieguvusi, strādājot valsts vai pašvaldības iestādē.

Sadarbība ar bijušajām valsts amatpersonām

Valsts amatpersona nedrīkst nodrošināt bijušajām valsts amatpersonām īpašas priekšrocības, kā arī sniegt valsts vai pašvaldības iestādes rīcībā esošo informāciju, neievērojot normatīvajos aktos noteikto kārtību.

KĀ PRAKTISKI IZVEIDOT ĒTIKAS KODEKSU?

- ➔ Formulējiet ētiskās vērtības, kas ir būtiskas jūsu profesionālajai darbībai!
- ➔ Balstoties uz šīm vērtībām, izstrādājiet ētiskos principus un to piemērošanas normas.
- ➔ Iekļaujiet ētikas kodeksā tādas vērtības, principus un normas, kas veicina valsts un sabiedrības interešu ievērošanu ikdienas darbā.

Kā papildinformāciju ieteicams izmantot Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendāciju dalībvalstīm par amatpersonu rīcības kodeksiem (*Recommendation No R(2000)10 of the Committee of Ministers to Member states on codes of conduct for public officials* <http://www.greco.coe.int>) un Eiropas labas gribas administratīvās prakses kodeksu (<http://www.euro-ombudsman.eu.int>).

IETEIKUMI ĒTIKAS KODEKSU IZSTRĀDĀŠANAI

- ➔ Iesaistiet ētikas kodeksa veidošanā iestādes darbiniekus! Ētikas kodeksi bieži vien nedarbojas pietiekoši efektīvi tieši tāpēc, ka tos veidojuši iestādes vadītāji, nekonsultējoties ar darbiniekiem. Ētikas kodekss darbojas tikai tad, ja to uz sevi attiecina visi iestādes darbinieki un ja visi darbinieki izprot tā jēgu un nozīmi.
- ➔ Izsakieties pēc iespējas īsi, skaidri un vienkārši! Ētikas kodeksa valodai ir jābūt saprotamai un precīzai, lai izvairītos no dažādām interpretācijām.
- ➔ Esiet radoši un elastīgi! Ētikas kodeksam ir jābūt atbilstošam tieši jūsu iestādes darba organizācijas vajadzībām. Tikai jūs paši vislabāk spējat novērtēt, kādas normas tajā jāiekļauj un kādas prasības jāizvirza darbiniekiem.

IETEIKUMI ĒTIKAS KODEKSA IEDZĪVINĀŠANAI VALSTS VAI PAŠVALDĪBAS IESTĀDĒ

- Iepazīstiniet ar ētikas kodeksu visus darbiniekus. Ar ētikas kodeksu iepazīstiniet ikvienu jaunu darbinieku, īpaši izskaidrojiet tajā iekļautos principus un normas.
- Rīkojiet diskusijas par ētikas kodeksu darbinieku sanāksmēs.
- Padariet ētikas kodeksu pieejamu bibliotēkā, datortīklā, redzamā vietā iestādes telpās. Izvietojiet ētikas kodeksu tā, lai tas pieejams arī iestādes apmeklētājiem.
- Izveidojiet iestādē ētikas komisiju, kura vajadzības gadījumā izvērtē darbinieku rīcības atbilstību ētikas kodeksā ietvertajām normām un principiem.
- Paredziet disciplināro atbildību par ētikas kodeksa neievērošanu.
- Vērtējot darbinieku profesionālos panākumus, ņemiet vērā to, kā viņu rīcība ir saskanējusi ar ētikas kodeksā iekļautajām normām.
- Pārskatiet ētikas kodeksu ik pēc diviem gadiem. Pieredze rāda, ka laika gaitā var rasties nepieciešamība precizēt vai papildināt profesionālās ētikas normas.

PADOMI, KĀ RĪKOTIES ĒTISKI

1. Noskaidrojiet visus faktus par attiecīgo situāciju. Pievērsiet uzmanību tam, kas konkrētajā gadījumā ir pārbaudīts *fakts* un kas ir tikai *pieņēmums*.
2. Vispusīgi izvērtējiet un sakārtojiet prioritārā secībā pēc nozīmīguma visu ieinteresēto pušu - to indivīdu vai organizāciju, kuras skars attiecīgais lēmums vai rīcība, likumīgās intereses.
3. Apsveriet, vai jūsu lēmums vai rīcība saskan ar normatīvo aktu prasībām un profesionālās ētikas principiem. Ņemiet vērā arī jūsu iestādes ētikas kodeksā iekļautās ētiskās vērtības un principus.
4. Analizējiet iespējamus lēmuma vai rīcības variantus, cik lielā mērā tie saskan ar izvēlēto ētisko principu, novērtējiet, kā katrs variants varētu ietekmēt to sabiedrības daļu, uz kuru šis lēmums attiecas.
5. Novērtējiet, vai paredzētās darbības vai lēmumi izturēs sabiedrības kritiku, vai jūsu rīcību atbalstītu cilvēki, kas ir jūsu autoritātes.
6. Apspriediet savus secinājumus ar kompetentiem kolēģiem. Ja rodas neskaidrības vai šaubas, izejiet cauri katram solim vēlreiz, līdz tiks sasniegta vienprātība par to, ka ētikas normas nav pārkāptas.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Lasmane S. Lekciju kurss „Ētika valsts pārvaldē”. – Rīga: Valsts administrācijas skola, 2004./2005.

Sīle V. Lekciju kurss “Ētika”. – Rīga: Rīgas Stradiņa Universitāte, 2005./2006.

Whitton H. Ethics in Practice. Semināra materiāli. – Rīga, 2003.

Whitton H., Hazlehurst C. Public Sector Ethics Resource Series. – Flaxton Mill House, 1998.

Zubkāne L. Ētika valsts pārvaldē. – Rīga: Valsts civildienesta pārvalde, 2001.

INTERNETA RESURSI

Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācija Nr. R(2000)10 dalībvalstīm par amatpersonu rīcības kodeksiem
<http://www.knab.gov.lv> > Tiesību akti un dokumenti > Starptautiskie dokumenti

Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja ētikas kodekss
<http://www.knab.gov.lv> > Par Biroju > KNAB Ētikas kodekss

Latvijas prokuroru ētikas kodekss
<http://www.lrp.gov.lv> > Normatīvie akti > Citi dokumenti

Saeimas deputātu ētikas kodekss
<http://www.saeima.lv> > Kārtības rullis. Pielikums

Tiesnešu ētikas kodekss
<http://www.politika.lv> > Tiesiska valsts un korupcija > Citi resursi

Valsts kontroles ētikas kodekss
<http://www.lrvk.gov.lv> > Normatīvie akti

Valsts policijas darbinieka profesionālās ētikas un uzvedības kodekss
<http://www.vp.gov.lv> > Valsts policija